

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PSIHOLOĢIJAS NODAĻA

**EMOCIONĀLĀS UN FIZISKĀS VARDARBĪBAS SAISTĪBA AR
DUSMĀM UN AGRESIJU HOMOSEKSUĀLĀS UN HETEROSEKSUĀLĀS
PARTNERATTIECĪBĀS**

MAĢISTRA DARBS

Autors: **Kristīne Vagule**

Studenta apliecības nr.: kv17017

Zinātniskā darba vadītāja: Dr. psych. Laura Pirsko

RĪGA 2022

ANOTĀCIJA

Pētījums tika veikts ar mērķi noskaidrot, vai emocionālās un fiziskās vardarbības saistībai ar dusmām un agresiju pastāv atšķirības heteroseksuālās un homoseksuālās partnerattiecībās.

Pētījumā piedalās 299 respondenti. Tika ievākti dati par respondentu seksuālo orientāciju, vecumu, dzimumu, šī brīža attiecību statusu un izglītību.

Pētījuma ietvaros tika izmantotas Agresijas aptauja ((The Aggression Questionnaire, Buss & Perry, 1992), Latvijas versija. A. Gaitnieces-Putānes adaptācija.), Vardarbības partnerattiecībās noteikšanas aptauja (Kutkēviča, L., 2012) un Traumatisko pagātnes notikumu aptauja ((Traumatic antecedents questionnaire /TAQ/ Herman J L, van der Kolk B, 1989) Adaptējusi V. Maškanceva 2012.gadā.).

Pētījuma rezultāti uzrāda, ka LGBT+ izlases pārstāvji uzrāda augstākus fiziskās un verbālās agresijas rādītājus, kā arī biežāk piedzīvotu emocionālu vardarbību gan pusaudžu, gan pieaugušā vecumā. Rezultāti arī liecina, ka nepastāv vērā ņemamas atšķirības dusmu rādītājos, kā arī piedzīvotai vardarbībai partnerattiecībās starp izlasēm. Pētījuma rezultāti uzrāda statistiski nozīmīgas korelācijas starp Traumatiskās pagātnes pieredzes (kā pusaudžu, tā arī pieaugušā vecumposmā) un Agresijas aptaujas apakšskalu rādītājiem heteroseksuālajā izlasē, savukārt homoseksuālajā izlasē statistiski nozīmīga korelācija pastāv tikai starp Traumatiskās pagātnes pieredzes Emocionālās vardarbības apakškalu un Agresijas aptaujas apakšskalām pusaudžu un pieaugušā vecumā. Ņemot vērā nevienmērīgo izlašu sadalījumu, rezultāti nepietiekami reprezentē populāciju, bet atspoguļo problēmas tendences, tāpēc būtu lietderīgi veikt papildus pētījumu ar vienmērīgākām izlasēm.

Atslēgas vārdi: seksuālā orientācija, LGBT+, agresija, vardarbība, dusmas.

ABSTRACT

This study has been conducted with the aim to find out if there is difference between emotional and physical abuse correlated to anger and aggression in heterosexual and homosexual relationships.

299 respondents participated in this study. Data about respondents' sexual orientation, age, sex, relationship status and education level were gathered.

Questionnaire consisted of The Aggression Questionnaire (Buss, A.H., & Perry, M., 1992), Intimate Partner Violence Questionnaire (Kutkevica, L., 2012) and Traumatic antecedents questionnaire (/TAQ/ Herman, J.L., van der Kolk, B., 1989).

The results show that the LGBT + sample shows higher rates of physical and verbal aggression, as well as more frequent experienced emotional abuse in both adolescents and adults. The results also show that there are no significant differences in the rates of anger and intimate partner violence. The results of the study show statistically significant correlations between the Traumatic Antecedents Questionnaire (both adolescents and adults) and The Aggression Questionnaire subscales in the heterosexual sample, in contrast in the homosexual sample there is a statistically significant correlation between Traumatic Antecedents Questionnaire Emotional abuse subscale and The Aggression Questionnaire. Given the uneven distribution of samples, the population is under-represented but reflects trends in the problem, so it would be useful to carry out additional studies with more even samples.

Keywords: sexual orientation, LGBT+, aggression, abuse, anger.

SATURS

ANOTĀCIJA.....	1
ABSTRACT	2
TEORĒTISKĀ DAĻA	4
Dusmas	5
Agresija.....	6
Vardarbība attiecībās	8
Traumatiskie pagātnes notikumi	10
METODE	13
Pētījuma dalībnieki.....	14
Instrumentārijs.....	14
Procedūra	15
REZULTĀTI	16
DISKUSIJA.....	30
SECINĀJUMI.....	32
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	34

TEORĒTISKĀ DAĻA

Mūsdienu sabiedrībā arvien vairāk aktualizējas jautājumi un dažādas pārlicības par emocionālu un fizisku vardarbību partnerattiecībās. Intīmo partneru vardarbība, kas zināma arī kā “vardarbība mājās” vai “vardarbība pret sievieti” sabiedrībā bieži tiek apspriesta tieši saistībā ar heteroseksuālām partnerattiecībām, taču fiziskā un emocionālā vardarbība ir bieži sastopama un nopietna problēma arī geju, lesbiešu un biseksuālu cilvēku partnerattiecībās. Iepriekš veiktajos pētījumos ir noskaidrots, ka homoseksuālu un biseksuālu cilvēku piedzīvotās partneru agresijas rādītāji ir augstāki kā heteroseksuālu cilvēku rādītāji (Goldberg & Meyer, 2013; Nowinski & Bowen, 2012; Walters, Chen, & Breiding, 2013, kā minēts Mason, Lewis, Milletich, Kelley, Minifie & Derlega, 2014). Tā sevī ietver tieksmi sāpināt, apspiest, kontrolēt un iebiedēt partneri. (Mason et al., 2014). Kā arī, iepriekš veiktie pētījumi norāda, ka daudzi LGBT+ pārstāvji bērnībā ir pārdzīvojuši seksuāla rakstura vardarbību (Lloyd et al., 2012, kā minēts O'Cleirigh, Magidson, Skeer, Mayer & Safren, 2014). Citā pētījumā ASV ir noskaidrots, ka izvarošanu, fizisku vardarbību un/vai stalkošanu no bijušā partnera puses ir piedzīvojuši 26% geji un 37,3% biseksuāli vīrieši, 43,8% lesbietes un 61,1% biseksuālas sievietes, kas ir lielāks rādītājs kā heteroseksuāliem cilvēkiem - vīriešiem 29% un sievietēm 35% (Walters, Chen, & Breiding, 2013), kas neapšaubāmi atstāj sekas uz indivīda sociālajām prasmēm un emociju pašregulācijas spējām. Traucētas emociju pašregulācijas spējas atstāj būtisku ietekmi uz spēju risināt problēmas, nespēju veidot attiecības vai pieņemt deformētu attiecību pieredzi kā normu.

Izvēlētā pētījuma tēma ir saistīta ar LGBT+ tēmu aktualizāciju mūsdienās. Geju, lesbiešu un biseksuālu tiesības tiek atzītas attīstītākajās pasaules valstīs, daudzās valstīs tiek atcelti diskriminējoši likumi, kas ierobežoja viendzimuma pāru tiesības stāties oficiālā laulībā. Taču diemžēl liela sabiedrības daļa joprojām uzskata biseksualitāti un homoseksualitāti kā garīgu slimību vai izvirtību, un, diemžēl, daudzi LGBT+ pārstāvji jau no bērnības bieži ir pakļauti diskriminācijai, stresoriem un aizspriedumiem, kas ir kaitējoši garīgajai veselībai, kā arī attīsta agresiju un dusmas (Meyer, 2003, kā minēts Kuyper & Fokkema, 2011). Sabiedrībā bieži dzirdēts viedoklis, ka homoseksuālu cilvēku attiecībās vardarbība ir biežāka, jo ir augstāks dusmu un agresijas līmenis, līdz ar to, šī maģistra darba mērķis ir noskaidrot, vai pastāv statistiski nozīmīgas atšķirības emocionālās un fiziskās agresivitātes saistībā ar dusmu un agresijas rādītājiem homoseksuālu un heteroseksuālu pāru attiecībās.

Dusmas

Cilvēks piedzimst ar pamatemocijām. Dusmas ir viena no tām. Tāpēc pavisam droši var apgalvot, ka jebkura persona var un drīkst izjust un izpaust dusmas. Dzīve ir pilna ar notikumiem, kas liek cilvēkam izjust šo ne tik patīkamo emociju, un bieži vien cilvēkam neizdodas šo emociju pielietot konstruktīvi. Taču tikai ar laiku cilvēks iemācās savas dusmas kontrolēt un adekvāti izreaģēt. Dusmu izpausmes var būt gan pozitīvas, gan destruktīvas, tās var gan uzlabot starppersonu attiecības, gan neglābjami tās sabojāt (Boman, 2003).

Pētījumi visbiežāk apskata dusmas kā pašreizēju stāvokli (state anger), kas ietver afektīvas un fizioloģiskas reakcijas, kas variē savā intensitātē un ilgst neilgu laiku, un dusmas kā personības iezīmi (trait anger), kas ir kā stabila personības dimensija, ko rada ilgstoša emocionālā pieredze, ar individuālajām atšķirībām dusmu izpausmju biežumā, intensitātē un ilgumā (Spielberger, 1988; Deffenbacher et al., 1996, kā minēts Robertson, Daffern, & Bucks, 2015). Dusmas ir daudzdimensionāls konstrukts, kas sevī ietver kognitīvo, psiholoģisko un uzvedības aspektu (Kassinove & Sukhodolsky, 1995, kā minēts Hamdan-Mansour, Dardas, Nawafleh & Abu-Asba, 2012), tomēr visbiežāk par dusmām runā to afektīvajā un kognitīvajā līmenī (Spielberger, 1988, kā minēts Ramirez & Andreu, 2006).

Aktuālo dusmu rašanās biežumu un intensitāti nosaka sekojošu faktoru mijiedarbība: uztvertais apdraudējums, uztvertā attieksme (vai apdraudējums ir neitrāls vai virzīts uz personu), aktivitātes novērtējums (apdraudējums ir tīši ļaunprātīgs vai nejaušs) un situācijas kopējā atbilstība pieņemtajām normām vai personas pārliecībām (Reinecke, 2011, kā minēts Poudžiunas, 2011). Tātad, ar dusmām kā stāvokli tiek izprasta dusmu izjūtu intensitāte un apjoms, t.i., kā persona izjūt un var aprakstīt savu dusmu esamību patreizējā periodā, savukārt, dusmas kā personības iezīme attiecas uz to, kā indivīds novērtē dusmu izjūtas visas dzīves laikā un tas var liecināt par indivīda vispārēju noslieci kļūt dusmīgam dažādās situācijās (Spielberger, 1998, kā minēts Poudžiunas, 2011).

Dusmas ir individuālas savās izpausmēs, kā arī dusmu paušanas biežumā un laika periodā (Fernandez, Arevalo, Vargas & Torralba, 2014). Citā pētījumā tika noskaidrots, ka vienu no četriem cilvēkiem ikdienā uztrauc viņa dusmu izjūta, vienam no pieciem cilvēkiem rodas grūtības starppersonu attiecībās viņa dusmu izpausmju un vadīšanas dēļ, savukārt, viens no

desmit cilvēkiem atzīst grūtības kontrolēt savas dusmas (Mental Health Foundation, 2008, kā minēts Hamdan-Mansour et al., 2012). Dusmas ilgā laikā periodā var veicināt depresijas iezīmju rašanos (Fernandez & Johnson, 2016), trauksmes simptomus un distresa paaugstināšanos (Stewart, Levin-Silton, Sass, Heller, & Miller, 2008), pašnāvniecisku uzvedību (Pickles, Aglan, Collishaw, Messer, Rutter & Maughan, 2010).

Dusmas, kam seko agresija, nerodas no plānotas darbības, bet galvenokārt attīstās situācijās, kad indivīds piedzīvo neapmierinātību, netaisnību, kritiku vai nicinājumu (Lohr, Olatunji, Baumeister & Bushman, 2007). Kognitīvi biheiviorālais modelis fokusējas uz domu, emociju un izturēšanās mijiedarbību. Par pamatpieņēmumu tiek uzskatīts, ka uztvere ietekmē emocijas un uzvedību, tāpēc dusmu rašanās gadījumā indivīda uztvere par notikumu un notikuma interpretēšana ir ļoti nozīmīga (Reinecke, Dattilio & Freeman 2003; White & Freeman 2000). Dusmīgiem indivīdiem parasti ir tendence uztvert un attaisnot savas emocionālās reakcijas kā pamatotas, kas noved pie ruminēšanas un domām par atriebību (Fitzgibbons, 1986; Sukhodolsky, Golub & Cromwell, 2001), kas varētu izskaidrot viņu salīdzinoši zemo motivāciju mainīt vai kontrolēt savas dusmu izpausmes (Scherer, Wallbott, 1994). Novako (Novaco) ir skaidrojis, ka dusmas rodas no indivīda interpretācijas par konkrēto situāciju, it īpaši, ja situācijai tiek piedēvēti ļaundabīgi nodomi. (Novaco, 2000), savukārt, kāds cits pētnieks ir aprakstījis, ka dusmas ir saistītas ar indivīda negatīvo uztveri pret pasauli, tādējādi dusmu kognitīvā dimensija norāda uz negatīvām pārlicībām vai naidīgumu (Boman, 2003). Starpkultūru pētījumā noskaidrots, ka vienīgā emocija, ko indivīds tiecas kontrolēt, ir prieks (Scherer & Wallbott, 1994). Tiek uzskatīts, ka dusmu izpausmēm piedēvē rīcības brīvību, kam seko indivīda vainas projicēšana par emocionālām vai fiziskām reakcijām (Clore & Centerbar, 2004; Scherer, 2001). Dusmu izpausme fiziskas vai verbālas agresijas veidā veido ārēji impulsīvu reakciju, tāpēc nav pārsteigums, ka pētnieki atklājuši nozīmīgu saistību starp dusmām un impulsivitāti (Milligan & Waller, 2001; Ramirez, 2006).

Agresija

Agresija kā termins atšķirīgu psiholoģisko teoriju ietvaros tiek definēta dažādi, kā arī tiek iedalīti dažādi agresijas veidi. Neskatoties uz plašo literatūru un daudzajiem pētījumiem saistībā ar agresiju, pastāv dažādi viedokļi par agresijas nozīmi un tās iemesliem.

Kā piemēram, viens no agresijas fenomena skaidrojumiem ir - agresija ir jebkura uzvedība, kuras rezultāts ir kaitējuma vai ciešanu radīšana kādai personai, kuras interesēs ir izvairīties no šādas rīcības vai attieksmes (Poudžiunas, 2011; Krahe, 2013; Bondu & Richter, 2016).

Arnolds Bass (*Buss*) kategorizējis agresijas tipus: fiziskā un verbālā, aktīvā un pasīvā, tiešā un netiešā un fiziskās un verbālās agresijas atšķirība ir tajā, vai indivīds drīzāk tiecas lietot fizisku spēku, lai nodarītu kaitējumu citai personai, vai arī tiek izmantoti verbāli apvainojumi, draudēšana (Buss, 1961, kā minēts Ramirez & Andreu, 2006). Fiziskā agresija sevī ietver fiziska spēka pielietošanu ar mērķi nodarīt pāri, piemēram, pagrūšana, stumšana, skrāpēšana, žņaugšana, kratīšana, sišana, kā arī uzbrukšana ar ieročiem, savukārt, verbālā agresija ir apsūkāšanās, verbāla uzbrukšana un iespaidošana, apmelojošas tenkas, uzstājīga flirtēšana ar citu ar mērķi partneri padarīt greizsirdīgu, draudi izbeigt attiecības.

Dažkārt tiek izdalīta arī proaktīvā un reaktīvā agresija (Anderson & Bushman, 2002, kā minēts Pechorro, Barroso, Poiares, Oliveira, & Torrealday, 2016), kas saistās ar dažādām, ļoti atšķirīgām socializācijas pieredzēm ģimenē un ar vienaudžiem (Tremblay, 2005, kā minēts Csibi & Csibi, 2011). Reaktīvā agresija rodas kādas frustrējošas situācijas rezultātā, kad tiek saskatīti šķēršļi kādu mērķu sasniegšanai vai vajadzību apmierināšanai (Csibi & Csibi, 2011), kā rezultātā indivīds impulsīvi reaģē uz šo situāciju, izmantojot dusmas (Willis, 2016) un tā saistās ar naidīguma piedēvēšanu, dūsmām kā personības iezīmi, internalizētām problēmām un personu norobežošanu (Bondu & Richter, 2016), savukārt proaktīvā agresija tiek uzskatīta pat sociālās iemācīšanās rezultātu (Csibi & Csibi, 2011) un ir tendēta uz personīgo mērķu sasniegšanu vai labuma gūšanu, līdz ar to tā ir mazāk emocionāla (Willis, 2016).

Bieži agresija tiek apskatīta frustrācijas teorijas pamatā, kas uzsver, ka agresija nereti ir līdzeklis, ar kura palīdzību persona tiecas pārvarēt vai mazināt frustrāciju (Buss, 1961; Berkowitz, 1989; Colman, 2001, kā minēts Gaitniece – Putāne, 2008), jo frustrācija var provocēt dusmas un emocionālu gatavību personai reaģēt agresīvi, tātad frustrēts cilvēks nereti izlādē aizturētas dusmas, līdz ar to šeit var izdalīt afektīvo aspektu, kas var provocēt agresiju un veicināt gatavību agresīvi reaģēt (Gaitniece – Putāne, 2008).

Agresijas rašanos varētu skaidrot ar vides stimuliem, stresu, iedzimtu tieksmi reaģēt impulsīvi, kā arī pārciesta vardarbība, emocionāla un fiziska atbalsta trūkums, konflikti ģimenē,

kā arī neveiksmes vajadzību apmierināšanā un mērķu sasniegšanā (Nickel, Nickel, Leoberich, Tritt, Mitterlehner, Lahmann, Rother, & Loew, 2005).

Apkopojot iepriekš minēto, var secināt, ka, lai gan nepastāv vienotas agresijas definīcijas, tomēr literatūrā tiek iedalīti tādi agresijas veidi kā verbālā un fiziskā, tiešā un netiešā, aktīvā un pasīvā, proaktīvā un reaktīvā, kā arī tiek minēti dažādi iemesli, kas var kalpot kā agresijas izraisītāji un pastiprinātāji.

Vardarbība attiecībās

Romantiskās attiecības tiek raksturotas kā vienas no svarīgākajām un ilgstošākajām attiecību formām pieaugušajiem (Boon, Alibhai & Deveau, 2011). Ja pāra attiecībās parādās problēmas, tas ietekmē gan indivīda garīgo, gan fizisko veselību (Kiecolt-Glaser & Newton, 2001, ka minēts Boon et al., 2011).

Agresija un vardarbība partnerattiecībās kļūst arvien skaļāk apspriesta, jo šis fenomens tiek atzīts kā nozīmīga sabiedrības veselības problēma (Biden, 1993). Veiktie pētījumi par partneru izrādītās vardarbības ietekmi uz veselību norāda, ka cilvēkiem, kas piedzīvojuši partneru agresijas izpausmes, var parādīties hroniskas sāpes, trauksme un depresija (Koss, Heslet, 1992; Resnick, Acierno, Kilpatrick, 1997; Sutherland, Bybee, 1998). Pētījumu rezultāti liecina, ka vīrieši retāk uzrāda emocionālas vardarbības pieredzi nekā sievietes, bet nav noskaidrots, kādi faktori to ietekmē (Fergusson, Geraldine, McLeod & Horwood, 2013), pie tam sievietes biežāk nekā vīrieši cieš no dažādiem somatiskiem simptomiem, kas ir kā sekas emocionālās vardarbības pieredzei, un sievietēm ir lielāks risks psihisku simptomu attīstībai vardarbības rezultātā (Ferraro & Nuriddin, 2006).

Amerikas Savienotajās Valstīs veiktie pētījumi norāda, ka vardarbība partnerattiecībās tiek uzrādīta kā biežs traumu un nāves iemesls (Abbott, 1997; McHugh, 2005; National Crime Victimization Survey [NCVS], 2006, kā minēts Klostermann, Kelley, Milletich, Mignone, 2011). Sievietes, kuras izvēlas palikt varmācīgās partnerattiecībās kā aizsardzības mehānismu nereti izvēlas racionalizāciju, noliedzot patieso situāciju (Oweis, 2009, kā minēts Gharaibeh & Oweis, 2009). Šādos gadījumos pāridarītāja varmācīgā uzvedība bieži kļūst biežāka un daudzveidīgāka. Tā rezultātā vardarbīgās uzvedības upuris var piedzīvot dažādas psiholoģiskās problēmas –

depresija un depresīvi simptomi (Beydoun, Beydoun, Kaufman, Lo, & Zonderman, 2012; Devries, Mak, Bacchus, Child, Falder, Petzold, Watts, 2013), domas par pašnāvību (Devries et al., 2013; McLaughlin, O'Carroll, & O'Connor, 2012), trauksme (Dillon, Hussain, Loxton, & Rahman, 2013), dažādi somatiski simptomi, fobijas un atkarību veicinošu vielu lietošana (Jones, Hughes, & Unterstaller, 2001), kā arī Posttraumatiskā Stresa Sindroms (Jones et al., 2001).

Vardarbību homoseksuālās attiecībās kā neatkarīgu fenomenu sāka pētīt pagājušā gadsimta astoņdesmito gadu beigās un deviņdesmito gadu sākumā (Brand & Kidd, 1986, Island & Letellier, 1991, Kalichman & Rompa, 1995, Lobel, 1986, Renzetti, 1988, kā minēts Badenes-Ribera, Bonilla-Campos, Frias-Navarro, Pons-Salvador, Monterde, 2016). Kopš tā laika pētījumu skaits ir ievērojami audzis. Ir veikti dažādi pētījumi, kuros ir salīdzināti vardarbības pieredzes partnerattiecībās rādītāji heteroseksuālu un homoseksuālu pāru starpā. Ja senāk veiktie pētījumi uzrādīja, ka homoseksuāli vīrieši ir mazāk agresīvi kā heteroseksuāli (Ellis, Hoffman, & Burke, 1990; Gladue & Bailey, 1995, kā minēts Sergeant, Dickins, Thomas, Davies & Griffiths, 2006), tad arvien vairāk pētījumu pēdējā desmitgadē liecina, ka homoseksuālās attiecībās vardarbības līmenis ir augstāks kā heteroseksuālās (Goldberg, Meyer, 2013; Nowinski, Bowen, 2012; Walters et al 2013, kā minēts Mason et al 2014). Kā piemēram, 2000. gada veiktajā pētījumā iegūtie dati uzrāda, ka vardarbību no partnera ir piedzīvojuši 35,4% homoseksuālu un 20,4% heteroseksuālu sievietes, un 21,5% homoseksuālu un 7,1% heteroseksuālu vīriešu (Tjaden & Thoennes, 1998, 2000).

Lielu lomu agresivitātei partnerattiecībās ieņem ārējās vides veicinošie faktori, piemēram attiecības ar apkārtējiem līdzcilvēkiem, draugiem, ģimenes locekļiem un darba kolēģiem. Pētījumos ir apstiprināts, ka LGBT kopienas pārstāvjiem līdzcilvēku, romantiskās un kopienas attiecības šķiet svarīgākās kā heteroseksuāliem indivīdiem (Kurdek, 1988). Pētījumos, kuros salīdzinātas heteroseksuālu un homoseksuālu cilvēku izlases, noskaidrots, ka homoseksuāli pāri saņem mazāk sociālā atbalsta no savām ģimenēm un vairāk sociālā atbalsta no sava draugu loka kā heteroseksuāli pāri (Kurdek, 2006, kā minēts Graham & Barnow, 2013), kas rada distresu un veicina agresivitātes rādītājus. Seksuālo minoritāšu diskriminācija mūža garumā ir saistīta ar psiholoģisku agresiju lesbietēm un biseksuālām sievietēm, kā arī piedzīvota homofobiska attieksme var veicināt personas internalizētu homofobismu, kas var novest pie agresijas partnerattiecībās kā vēlēšanos noliegt savu seksualitāti (Longobardi & Badenes-Ribera, 2017).

Būtiska nozīme partnerattiecībās ir vīrišķībai. Ar to saistītas vairākas stigmatas, kā piemēram, vīrišķību bieži saista ar agresīvu uzvedību, brutalitāti, spēku un emociju noliegšanu. Pētījumos atklāts, ka geju partnerattiecībās pastāv augsta korelācija starp agresiju, trauksmi un nevēlēšanos meklēt palīdzību un atbalstu vardarbības gadījumos, kā arī bieži sastopama cīņa par to, kurš no partneriem ieņems maskulīno lomu partnerattiecībās (Oringher & Samuelson, 2011; Simonsen, Blazina & Watkins Jr., 2000).

Iepriekš veiktajos pētījumos atklāts, ka salīdzinoši reti, bet tiek novērotas pozitīvas sekas vardarbībai, kas piedzīvota partnerattiecībās, kā piemēram, pieaugoša pašapziņa, paaugstināts garīgums (Senter & Caldwell, 2002), uzlabojumi prasmēs veidot starppersonu attiecības (Brosi & Rolling, 2010), kā arī paaugstinās empātija pret apkārtējiem (Hou, Ko, & Shu, 2013).

Apkopojot augstāk minēto, var secināt, ka agresivitāti viendzimuma partneru starpā mēdz radīt vairāk faktoru, nekā heteroseksuālos pāros, kā arī to, ka iepriekš veiktie pētījumi uzrāda atšķirīgus rezultātus, tādējādi veicinot interesi izpētīt aktuālo situāciju Latvijā.

Traumatiskie pagātnes notikumi

Par traumatisku pieredzi sauc tādus notikumus, kas ir spēcīga stresa, dziļi satraucoši, traucējoši, veselību vai dzīvību apdraudoši notikumi. Individīdiem, kuri bērnībā pieredzējuši traumatiskus notikumus, mēdz attīstīties pieņēmums, ka pasaule ir ļaundabīga vieta, cilvēki ir cietsirdīgi savā būtībā, ka dzīvei nav īpašas nozīmes un ka viņi nav mīlestības un rūpju vērti.

Traumatiskiem notikumiem var būt dažādi izraisītāji. Tie var būt dabas izraisīti, kā piemēram, piedzīvota zemestrīce vai spēcīga vētra, kā arī sabiedrības vai atsevišķu indivīdu izraisīti notikumi.

Tiek uzskaitītas šādas traumējošu notikumu kategorijas:

- Dabas katastrofas;
- Tuvu cilvēku nāve;
- Fiziskas traumas, slimības;
- Emocionāla, fiziska un seksuāla vardarbība;
- Kara un terorisma radītas traumas/pieredze;

- Fiziska un emocionāla vardarbība mājās;
- Bērnībā piedzīvota vardarbība. (Andrews, 2020)

Par traumatisku pieredzi var saukt gan vienu konkrētu notikumu, kā arī vairāku notikumu kopumu. Depresiju, sāras, smagas slimības, atkarības, diskrimināciju, pastiprinātus stresorus darba vidē un piedzīvotu tuva cilvēka nāves gadījumu raksturo kā traumatisku pieredzi (Taylor, 2012). Brīdī, kad notikums sāk ietekmēt cilvēka labizjūtu, to var uzskatīt par traumatisku pieredzi (Williams, Printz & DeLapp, 2018). Traumatisks notikums ne vienmēr atstāj paliekošas sekas, reizēm indivīds mēdz piedzīvot pārejošas reakcijas uz traumatisku notikumu, taču citiem indivīdiem sekas uz piedzīvotu traumatisku notikumu var ieilgt un atstāt paliekošas izmaiņas kā mentālai, tā arī fiziskai veselībai (SAMHSA, 2014, kā minēts Andrews, 2020).

Seksuālo minoritāšu pārstāvji bieži ir pakļauti homofobiskai attieksmei, kas var izraisīt traumatisku pieredzi. Homofobiju var definēt kā neizprotamas bailes un nepatiku pret homoseksuālismu un homoseksuāliem cilvēkiem, tās pamatā ir aizspriedumi, kas ir līdzīgi rasismam, ksenofobijai, antisemitismam un seksismam (Eiropas Parlamenta rezolūcija par homofobiju Eiropā, 2006). Latvija šai rezolūcijai pievienojās 2006. gadā, uzņemoties saistības, proti, nodrošināt gan aizsardzību LGBT personām pret homofobiska naida pilniem izteikumiem un vardarbību, gan viena dzimuma partneriem tādu pašu cieņu un aizsardzību kā pārējai sabiedrības daļai. Homofobiskās izpausmes – seksuālā uzmākšanās, apsūkšana un uzbrukumi seksuālās orientācijas dēļ – Latvijā ir, taču aizskartās personas biežāk izvēlas klusēt nekā ziņot tiesībsargājošajām iestādēm (Rozenāle, 2021). Valstīs, kurās ar likumu aizsargā geju, lesbiešu un biseksuāļu tiesības, tostarp tiesības uz likumīgām partnerattiecībām, vispārējā attieksme pret šīm personām ir daudz pozitīvāka. Eiroparometra 2019. gada aptaujā konstatēts: lai arī lesbiešu, geju, biseksuāļu un transpersonu pieņemšana Latvijā pēdējo četru gadu laikā ir nedaudz uzlabojusies, tā joprojām ievērojami atpaliek no Eiropas Savienības valstu vidējā līmeņa. ES valstīs 72% iedzīvotāju apgalvo, ka nesaskata neko nepareizu viendzimuma attiecībās, savukārt Latvijā – tikai 25%. Atbalstu viendzimuma laulībām Eiropas Savienībā valstīs pauž 69%, savukārt Latvijā – 24% (Eiropas Parlaments, 2019).

Aizspriedumi un naids pret homoseksualitāti rada bailes, kas, pārņemot indivīdu, kļūst par cēloni noteiktiem emocionāliem pārdzīvojumiem, kurus sauc par internalizēto homofobiju (Lock, Kleis, 1998). Tie ir arī cēlonis emocionāliem traucējumiem homoseksuāli orientētiem

cilvēkiem – to sauc par egodistonisko seksuālo orientāciju (SSK-10 diagnozes kods – F66.1; Williamson, 2000).

Taču traumatiskai pieredzei ne vienmēr var likt vienlīdzības zīmi ar dzīves kvalitātes pasliktināšanos. 2017. gada veiktā pētījumā norādīts, ka 70% cilvēku, kas piedzīvojuši traumatisku pieredzi, atzīst, ka no piedzīvotajiem notikumiem ieguvuši vērtīgu pieredzi un piedzīvojuši personības izaugsmi (Boerner, Joseph & Murphy, 2017). Traumatiska pieredze palīdz veidot jaunu, spēcīgāku identitāti indivīdam, kā arī dod iespēju izvērtēt un mainīt dzīves vērtības un prioritātes (Boerner et al., 2017; Taylor, 2012).

METODE

1. Teorētiskā – zinātniskās literatūras un veikto pētījumu analīze.
2. Kvantitatīvā - iegūto rezultātu apstrāde ar statistiskās analīzes metodēm.

Pētījuma struktūra

Autore, lai atbildētu uz pētījumā uzdoto jautājumu un veiktu izvirzītos uzdevumus, atbilstoši pētījuma mērķiem un metodēm darbu strukturē 2 daļās:

1. Teorētiskā daļa – zinātniskās literatūras un pētījumu analīze,
2. Empīriskā – kvantitatīvā daļa

Pētījuma mērķis

1. Noteikt respondentu vardarbības pieredzi partnerattiecībās.
2. Izpētīt un analizēt respondentu agresijas līmeni.
3. Izpētīt un analizēt respondentu dusmu līmeni.
4. Izpētīt un analizēt respondentu traumatisko pieredzi.
5. Noskaidrot, vai pastāv statistiski nozīmīgas atšķirības emocionālās un fiziskās vardarbības, dusmu un agresijas rādītājos LGBT+ un heteroseksuālu pāru attiecībās.

Hipotēze

Heteroseksuālās un LGBT+ izlasēs pastāv statistiski nozīmīgas atšķirības starp vardarbības un dusmu fiziskajām un verbālajām izpausmēm, dusmām kā stāvokli un agresivitāti.

Pētījuma jautājumi:

1. Vai pastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp vardarbības un dusmu fiziskajām un verbālajām izpausmēm heteroseksuālās un LGBT+ izlasēs?
2. Vai pastāv statistiski nozīmīga atšķirība dusmām kā stāvoklim heteroseksuālās un LGBT+ izlasēs?
3. Vai pastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp agresivitāti un traumatisku pieredzi heteroseksuālās un LGBT+ izlasēs?

Pētījuma dalībnieki

Pētījuma ietvaros tika ievākti dati no 299 respondentiem. Respondentu vecums ir robežās no 17 līdz 54 gadiem. Respondenti savās atbildēs norādīja dzimumu (263 sievietes (88%), 30 vīrieši (10%) un 6 respondenti izvēlējās atbildi Cits (2%)), seksuālo orientāciju (219 heteroseksuāli orientēti (73%), 31 homoseksuāli orientēti (10%) un 49 biseksuāli orientēti (17%)), šī brīža attiecību statusu (248 attiecībās (83%) un 51 brīvs (17%)) un izglītības līmeni (9 pamata izglītība (3%), 95 vidējā/vidējā profesionālā izglītība (32%) un 195 augstākā izglītība (65%)). Datu tālākai apstrādei homoseksuāli un biseksuāli respondenti tiks apvienoti vienā izlasē ar nosaukumu "LGBT+".

Respondentiem bija brīva izvēle piedalīties pētījumā vai atteikties. Aptaujas aizpildīšanas laiks netika ierobežots.

Instrumentārijs

Lai iegūtu atbildes uz pētījuma jautājumu un sasniegtu izvirzītos mērķus, tika izmantoti šādi instrumenti:

1. Sociāldemogrāfiskā aptauja ar mērķi noskaidrot respondentu dzimumu, vecumu, seksuālo orientāciju, izglītības līmeni un šī brīža attiecību statusu.
2. Agresijas aptauja (The Aggression Questionnaire, Buss & Perry, 1992)
Latvijas versija. A. Gaitnieces-Putānes adaptācija. Aptauja sastāv no 29 apgalvojumiem, kuri tiek vērtēti 5 punktu Likerta skalā gradiācijā no "nekad" līdz "ļoti bieži". Divi no jautājumiem ir vērtējami apgrieztā kārtībā. Katrs respondents iegūst novērtējumu 4 skalās: fiziskā agresija, kas sevī ietver apgalvojumus, tādus kā "Es esmu draudējis sev pazīstamiem cilvēkiem", "Ja kāds man iesit, es situ pretī" u.c.; verbālā agresija, kurā ietverti tādi apgalvojumi, kā – "Es saviem draugiem saku tieši, ja viņiem nepiekrītu", "Es spēju pārliecināt citus, ja viņi man nepiekrīt" u.c.; Dusmas, ar tādiem apgalvojumiem, kā – "Es ātri noskaišos un ātri nomierinos", "Kad man izjūk plāni, es atklāti izrādu savu aizkaitinājumu" u.c., un Naidīgums, kurā ietverti tādi apgalvojumi, kā "Šķiet, ka citi cilvēki vienmēr pamanās izmantot sev labvēlīgus apstākļus", "Kad cilvēki ir īpaši laipni, mani sāk interesēt, ko viņi vēlas" u.c. Iegūtie rezultāti tiek skaitīti gan atsevišķi katrā apakšskalā, gan kopā, lai iegūtu kopējo agresivitātes rādītāju.
3. Vardarbības partnerattiecībās noteikšanas aptauja (Kutkēviča, L., 2012). Aptauja izveidota maģistra darba ietvaros. Aptaujā vardarbību novērtē trīs skalās – fiziskā vardarbība,

emocionālā vardarbība un seksuālā vardarbība. Anketas dizains paredz, ka respondentam tiek uzdots jautājums – Cik bieži Jūsu partneris ir Jums: sitis, grūdis, apsūkājis, pazemojis un citi apgalvojumi, kopumā 20. Katrs no apgalvojumiem jānovērtē Likerta skalā no 1 līdz 4.

4. Traumatisko pagātnes notikumu aptauja (Traumatic antecedents questionnaire /TAQ/ Herman J L, van der Kolk B, 1989) Adaptējusi V. Maškanceva 2012.gadā. Aptaujā ir sešas skalas, kas tiek izdalītas pēc vardarbības veidiem – emocionālā vardarbība, pamešana novārtā, fiziskā vardarbība, fiziskās vardarbības liecinieks, seksuālā vardarbība, citi vardarbības paveidi, skala, kas norāda uz kompetenci un drošību, kā arī tiek iedalīti vecumposmi, kad vardarbība tika piedzīvota. Maģistra darba ietvaros tiks analizētas piecas skalas: Emocionālā vardarbība – kurā ietverti tādi apgalvojumi kā – “Mani ģimenes locekļi sauca mani aizvainojošos vārdos”, “Noteikumi manā ģimenē bija neskaidri un mainīgi” u.c.; Fiziskās vardarbības liecinieks - ietverti tādi apgalvojumi kā – „Mani vecāki viens otru fiziski ievainoja, kad viņi strīdējās vai aizstāvējās”; „Es biju liecinieks fiziskai vardarbībai savā ģimenē” u.c.; - Fiziskā vardarbība - ietverti tādi apgalvojumi kā – „Kāds man tuvs cilvēks sita, grūda vai spārdīja mani”; „Kāds ārpus manas ģimenes man uzbruka” u.c.; - Seksuālā vardarbība – ietverti tādi apgalvojumi kā – „Kāds man piespieda stāties seksuālās attiecībās pret manu gribu”; „Es esmu redzējis seksuālas lietas, kas mani ir biedējušas” u.c.; -Citas traumas – ietverti tādi apgalvojumi kā – „Mani vecāki izšķīrās vai dzīvoja šķirti”; „Kāds man tuvs cilvēks nomira” u. c. Jo augstākus rezultātus respondents uzrāda katrā skalā, jo vairāk tas norāda uz piedzīvotu noteikta veida traumatisku notikumu. Skala Pamešana novārtā un Kompetences un drošības skala tālākai datu apstrādei netika izmantotas, jo tās neatbilda pētījuma mērķim, kā arī tālākai rezultātu apstrādei vērā tika ņemti tikai pusaudžu un pieaugušo vecumposmi. Maģistra darba pētījuma ietvaros aptaujai tika pārbaudīta ticamība, aprēķinot Kronbaha alfas koeficientu katrai pētījuma ietvaros izmantotai Traumatisku bērnības notikumu aptaujas skalai.

Procedūra

Pētījuma dati tika ievākti, izmantojot sociālajos tīklos izvietotu elektroniski aizpildāmu Google Forms aptauju. Kopējie dati tika ievākti no 2022. gada 30. aprīļa līdz 2022. gada 19. maijam. Piedalīšanās pētījumā bija brīvprātīga un anonīma. Datu apstrādei tika izmantots IBM SPSS Statistics 26 un Microsoft Excel.

REZULTĀTI

Lai atbildētu uz izvirzītajiem pētījuma jautājumiem, iegūtie dati tika apstrādāti ar Microsoft excel IBM SPSS Statistics 26 datu apstrādes programmu. Sākotnēji iegūtie rezultāti tika apkopoti aprakstošās statistikas tabulā.

Lai noskaidrotu pētījumā izmantoto Agresijas aptaujas, Traumatisko pagātnes notikumu aptaujas un Vardarbības partnerattiecībās noteikšanas aptaujas apakšskalu iekšējās saskaņotības rādītājus, tika aprēķināti Kronbaha alfas koeficienti (skat. 1. tabulu).

1.tabula

Agresijas aptaujas, Traumatisko pagātnes notikumu aptaujas un Vardarbības partnerattiecībās noteikšanas aptaujas apakšskalu iekšējās saskaņotības rādītāji

<i>Skalas</i>		N	α
<u>Agresijas aptauja</u>			
Fiziskā agresija	heteroseksuālā izlase	219	0,79
	LGBT+ izlase	80	0,80
Verbālā agresija	heteroseksuālā izlase	219	0,57
	LGBT+ izlase	80	0,57
Dusmas	heteroseksuālā izlase	219	0,73
	LGBT+ izlase	80	0,64
Naidīgums	heteroseksuālā izlase	219	0,72
	LGBT+ izlase	80	0,75
<u>Vardarbības partnerattiecībās noteikšanas aptauja</u>			
Fiziskā vardarbība	heteroseksuālā izlase	219	0,87
	LGBT+ izlase	80	0,90
Emocionālā vardarbība	heteroseksuālā izlase	219	0,91
	LGBT+ izlase	80	0,92
Seksuālā vardarbība	heteroseksuālā izlase	219	0,64
	LGBT+ izlase	80	0,51

Traumatisko pagātnes notikumu aptauja
(pusaudžu vecums)

Emocionālā vardarbība	heteroseksuālā izlase	219	0,82
	LGBT+ izlase	80	0,81
Fiziskās vardarbības liecinieks	heteroseksuālā izlase	219	0,63
	LGBT+ izlase	80	0,51
Fiziskā vardarbība	heteroseksuālā izlase	218	0,70
	LGBT+ izlase	80	0,67
Seksuālā vardarbība	heteroseksuālā izlase	219	0,79
	LGBT+ izlase	80	0,58
Cita veida vardarbība/traumatiska pieredze	heteroseksuālā izlase	219	0,64
	LGBT+ izlase	80	0,65
<u>Traumatisko pagātnes notikumu aptauja</u> (pieaugušā vecums)			
Emocionālā vardarbība	heteroseksuālā izlase	219	0,78
	LGBT+ izlase	80	0,78
Fiziskās vardarbības liecinieks	heteroseksuālā izlase	219	0,49
	LGBT+ izlase	80	0,54
Fiziskā vardarbība	heteroseksuālā izlase	219	0,65
	LGBT+ izlase	80	0,86
Seksuālā vardarbība	heteroseksuālā izlase	219	0,71
	LGBT+ izlase	80	0,84
Cita veida vardarbība/traumatiska pieredze	heteroseksuālā izlase	219	0,61
	LGBT+ izlase	80	0,73

Kā redzams 1. tabulā, Kronbaha alfas koeficienti norāda uz pieņemamu un labu iekšējo saskaņotību.

Lai noskaidrotu piemērotāko datu apstrādes metodi un pārbaudīta aptauju rezultātu atbilstību normālam sadalījumam, tika izmantots Kolmogorova - Smirnova kritērijs (skat. 2. tabulu).

**Agresijas aptaujas, Vardarbības partnerattiecībās noteikšanas aptaujas un
Traumatisko pagātnes notikumu aptaujas aprakstošās statistikas rādītāji**

	Kolmogorova-Smirnova tests			
	M	SD	K-S	p
<u>Agresijas aptauja</u>				
Fiziskā agresija	14,37	4,33	0,14	0,000
Verbālā agresija	15,22	2,63	0,09	0,000
Dusmas	18,08	3,91	0,11	0,000
Naidīgums	21,60	4,56	0,08	0,000
<u>Vardarbības partnerattiecībās noteikšanas aptauja</u>				
Fiziskā vardarbība	7,17	2,26	0,31	0,000
Emocionālā vardarbība	13,84	5,10	0,22	0,000
Seksuālā vardarbība	4,43	1,12	0,46	0,000
<u>Traumatisko pagātnes notikumu aptauja (pusaudžu vecumposms)</u>				
Emocionālā vardarbība	6,03	5,00	0,12	0,000
Fiziskās vardarbības liecinieks	0,97	1,75	0,39	0,000
Fiziskā vardarbība	1,66	2,36	0,26	0,000
Seksuālā vardarbība	0,66	1,57	0,36	0,000
Citi vardarbības veidi	8,69	5,62	0,08	0,000
<u>Traumatisko pagātnes notikumu aptauja (pieaugušā vecumposms)</u>				
Emocionālā vardarbība	6,03	5,00	0,16	0,000
Fiziskās vardarbības liecinieks	0,97	1,75	0,45	0,000
Fiziskā vardarbība	1,66	2,36	0,34	0,000
Seksuālā vardarbība	0,66	1,57	0,40	0,000
Citi vardarbības veidi	8,69	5,62	0,10	0,000

*p>0,05

Pēc Kolmogorova – Smirnova kritērija neviena no skalām neatbilst normālam sadalījumam, jo atšķirība starp empīrisko un normālo sadalījumu ir statistiski nozīmīga (p<0,05).

Balstoties uz iegūtajiem rezultātiem, lai atbildētu uz pētījuma jautājumiem, tiks izmantot neparametriskais statistikas kritērijs – Kruskola – Vallisa koeficients (skat. 3.tabulu).

3.tabula

Agresijas aptaujas rādītāji (Kruskola – Vallisa koeficients)

Skala	Seksuālā orientācija	M	SD	H	p
Fiziskā agresija	Heteroseksuāls (n=219)	14,03	4,11	4,01	0,05*
	LGBT+ (n=80)	15,30	4,81		
Verbālā agresija	Heteroseksuāls (n=219)	15,01	2,60	4,75	0,03*
	LGBT+ (n=80)	15,79	2,66		
Dusmas	Heteroseksuāls (n=219)	18,03	3,94	0,14	0,71
	LGBT+ (n=80)	18,20	3,83		
Naidīgums	Heteroseksuāls (n=219)	21,53	4,48	0,11	0,74
	LGBT+ (n=80)	21,80	4,79		

*p < 0,05,

Balstoties uz iegūtajiem Kruskola – Vallisa H-testa rezultātiem, tika noskaidrots, ka nav statistiski nozīmīgas atšķirības dusmām kā stāvoklim (H=0,14, p>0,05) un naidīgumam (H=0,11, p>0,05) abās izlasēs. Saskaņā ar Kruskola – Valisa testa rezultātiem, var secināt, ka pastāv statistiski nozīmīga atšķirība fiziskajai agresijai (H = 4,01, p< 0,05) un verbālajai agresijai (H=4,75, p<0,05). Fiziskā agresija (M=15,30, SD=4,81) un verbāla agresija (M=15,79 SD=2,66) ir izteiktāka LGBT+ pārstāvjiem.

Lai noskaidrotu, vai pastāv statistiski nozīmīgas atšķirības piedzīvotajai vardarbībai partnerattiecībās, tika veikts Kruskola – Vallisa tests (skat. 4.tabulu).

4.tabula

Vardarbības partnerattiecībās noteikšanas aptaujas rādītāji (Kruskola – Vallisa koeficients)

Skala	seksuālā orientācija	M	SD	H	P
Fiziskā vardarbība	Heteroseksuāls (n=219)	7,17	2,16	0,33	0,57
	LGBT+ (n=80)	7,19	2,54		
Emocionālā vardarbība	Heteroseksuāls (n=219)	14,06	5,17	1,91	0,17
	LGBT+ (n=80)	13,26	4,89		
Seksuāla vardarbība	Heteroseksuāls (n=219)	4,42	1,13	1,00	0,32
	LGBT+ (n=80)	4,46	1,10		

*p<0,05

Balstoties uz iegūtajiem Kruskola – Vallisa H-testa rezultātiem, tika noskaidrots, ka nav statistiski nozīmīgas atšķirības fiziskajai (H=0,33, p>0,05), emocionālajai (H=0,1,91, p>0,05), kā arī seksuālajai vardarbībai (H=1,00, p>0,05) abās izlasēs.

Lai noskaidrotu, vai pastāv statistiski nozīmīgas atšķirības piedzīvotajos pagātnes traumatisko notikumu rādītājos, tika veikts Kruskola – Vallisa tests (skat. 5.,6.tabulu).

5.tabula

Traumatiskās pagātnes notikumu aptaujas rādītāji pusaudžu vecumā (Kruskola – Vallisa koeficients)

skala	seksuālā orientācija	M	SD	H	P
Emocionāla vardarbība	Heteroseksuāls (n=219)	5,54	4,85	7,61	0,01*
	LGBT+ (n=80)	7,35	5,19		
Fiziskās vardarbības liecinieks	Heteroseksuāls (n=219)	0,95	1,77	0,24	0,62
	LGBT+ (n=80)	1,02	1,71		
Fiziskā vardarbība	Heteroseksuāls (n=219)	1,55	2,34	2,10	0,15
	LGBT+ (n=80)	1,94	2,41		
Seksuālā vardarbība	Heteroseksuāls (n=219)	0,66	1,68	2,31	0,13
	LGBT+ (n=80)	0,66	1,22		
Citi vardarbības veidi	Heteroseksuāls (n=219)	8,36	5,58	3,47	0,06
	LGBT+ (n=80)	9,6	5,66		

*p<0,05

Balstoties uz iegūtajiem Kruskola – Vallisa H-testa rezultātiem, tika noskaidrots, ka nav statistiski nozīmīgas atšķirības fiziskās vardarbības redzēšanā (H=0,24, p>0,05), fiziskās vardarbības piedzīvošanā (H=2,10, p>0,05), seksuālās vardarbības (H=2,31, p>0,05) un citas vardarbības un traumatiskas pieredzes (H=3,47, p>0,05) piedzīvošanā abās izlasēs. Saskaņā ar Kruskola – Vallisa testa rezultātiem, var secināt, ka pastāv statistiski nozīmīga atšķirība emocionālās vardarbības (H = 7,61, p< 0,05) pieredzēšanā pusaudžu vecumā abās izlasēs. Emocionālā vardarbība (M=7,35, SD=5,19) pusaudžu vecumā biežāk ir piedzīvota LGBT+ pārstāvjiem.

Traumatiskās pagātnes notikumu aptaujas rādītāji pieaugušā vecumā (Kruskola – Vallisa koeficients)

skala	seksuālā orientācija	M	SD	H	p
Emocionāla vardarbība	Heteroseksuāls (n=219)	4,72	4,55	7,61	0,01*
	LGBT+ (n=80)	6,26	4,98		
Fiziskās vardarbības liecinieks	Heteroseksuāls (n=219)	0,78	1,66	0,00	0,98
	LGBT+ (n=80)	0,88	1,82		
Fiziskā vardarbība	Heteroseksuāls (n=219)	1,15	1,98	1,15	0,28
	LGBT+ (n=80)	1,6	2,95		
Seksuālā vardarbība	Heteroseksuāls (n=219)	0,65	1,61	3,13	0,08
	LGBT+ (n=80)	1,06	2,32		
Citi vardarbības veidi	Heteroseksuāls (n=219)	8,82	5,43	1,06	0,30
	LGBT+ (n=80)	9,9	6,45		

Balstoties uz iegūtajiem Kruskola – Vallisa H-testa rezultātiem, tika noskaidrots, ka nav statistiski nozīmīgas atšķirības fiziskās vardarbības redzēšanā ($H=0,00$, $p>0,05$), fiziskās vardarbības piedzīvošanā ($H=1,15$, $p>0,05$), seksuālās vardarbības ($H=3,13$, $p>0,05$) un citas vardarbības un traumatiskas pieredzes ($H=3,47$, $p>0,05$) piedzīvošanā pieaugušā vecumā abās izlasēs. Saskaņā ar Kruskola – Valisa testa rezultātiem, var secināt, ka pastāv statistiski nozīmīga atšķirība emocionālās vardarbības ($H = 7,61$, $p < 0,05$) pieredzēšanā pieaugušā vecumā abās izlasēs. Emocionālā vardarbība ($M=6,26$, $SD=4,98$) pieaugušā vecumā biežāk ir piedzīvota LGBT+ pārstāvjiem.

Lai atbildētu uz pētījuma 3. jautājumu, tika izmantots neparametriskas statistikas kritērijs, Spīrmena korelācijas koeficients (skat. 7., 8.,9.,10. tabulu).

7.tabula

Agresijas aptaujas un Traumatisko pagātnes notikumu aptauju pusaudžu vecuma apakšskalu kolerācijas heteroseksuālo respondentu izlasei (Spīrmena korelācijas koeficients) (N=219)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1.Fiziska agresija	-								
2.Verbāla agresija	0,36**	-							
3.Dusmas	0,49**	0,39**	-						
4.Naidīgums	0,29**	0,20**	0,54**	-					
5.Emocionāla vardarbība	0,22**	0,08	0,23**	0,21**	-				
6.Fiziskas vardarbības liecinieks	0,14*	0,06	0,10	0,17*	0,53**	-			
7.Fiziska vardarbība	0,26**	0,12	0,21**	0,20**	0,61**	0,50**	-		
8.Seksuāla vardarbība	0,12	0,14*	0,09	0,16*	0,38**	0,13	0,29**	-	
9.Cita veida vardarbība	0,13*	0,12	0,19**	0,23**	0,52**	0,51**	0,49**	0,23**	-

n=219; *p<0,05 **p<0,01

Datu analīze atklāj, ka pastāv statistiski nozīmīga sakarība starp verbālo agresiju un fizisku agresiju ($r_s = 0,36$, $p < 0,01$), kas norāda, jo izteiktāka ir verbālā agresija, jo lielāka būs fiziskā agresija.

Starp dusmām un fizisku agresiju eksistē vidēji stipra korelācija, kas norāda – jo augstāks dusmu līmenis, jo izteiktāka fiziskā agresija ($r_s = 0,49$, $p < 0,01$), kā arī starp dusmām un verbālo agresiju ($r_s = 0,39$, $p < 0,01$), kas norāda – jo augstāks dusmu līmenis, jo lielāka verbālā agresija.

Datu analīze rāda, ka pastāv statistiski nozīmīga saistība starp naidīgumu un fizisku agresiju ($r_s = 0,29$, $p < 0,01$), naidīgumu ar verbālo agresiju ($r_s = 0,20$, $p < 0,01$), kā arī pastāv

vidēji cieša korelācija starp naidīgumu un dusmām ($r_s = 0,54, p < 0,01$), kas norāda, ka cilvēks ar izteiktāku naidīgumu ir gan verbāli, gan fiziski agresīvāks, kā arī dusmīgāks.

Pastāv statistiski nozīmīga korelācija starp pusaudžu vecumā piedzīvoto emocionālo vardarbību un fizisku agresiju pieaugušā vecumā ($r_s = 0,22, p < 0,01$), kā arī starp pusaudžu vecumā piedzīvoto emocionālo vardarbību un dusmām ($r_s = 0,23, p < 0,01$) un naidīgumu ($r_s = 0,21, p < 0,01$), kas norāda, ka pie lielākas emocionālas vardarbības, kas ir piedzīvota pusaudžu vecumā, respondentu fiziskās agresijas izpausmes ir lielākas, kā arī viņi biežāk izjūt dusmas un naidīgumu pret apkārtējiem.

No Spīrmena korelācijas matricas redzams, ka pozitīva saistība pastāv starp pusaudžu vecumā ģimenē redzētu fizisku vardarbību un fiziskas agresijas izpausmēm pieaugušā vecumā ($r_s = 0,14, p < 0,05$), kā arī starp pusaudžu vecumā ģimenē redzētu fizisku vardarbību un naidīgumu ($r_s = 0,17, p < 0,05$). Saistība norāda, jo vairāk fizisku vardarbību ģimenē cilvēks ir redzējis pusaudžu vecumā, jo lielāka tieksme uz fizisku vardarbību pašam un lielāku naidīgumu pret citiem cilvēkiem.

Starp piedzīvotu fizisku vardarbību pusaudžu vecumā un fiziskām agresijas izpausmēm pieaugušā vecumā ($r_s = 0,26, p < 0,01$) eksistē statistiski nozīmīga sakarība, kas nozīmē, jo vairāk cilvēks pusaudžu vecumā ir cietis no fiziskas vardarbības, jo fiziski agresīvāks viņš ir pieaugušā vecumā.

Statistiski nozīmīga korelācija pastāv arī starp pusaudžu vecumā piedzīvotu fizisku vardarbību un dusmām kā stāvoklim ($r_s = 0,21, p < 0,01$), kā arī naidīgumu ($r_s = 0,20, p < 0,01$) pieaugušā vecumā, kas norāda uz to, ka, jo vairāk cilvēks pusaudžu vecumā cietis no fiziskas vardarbības, jo spēcīgākas ir viņa dusmu izpausmes un naidīgums pieaugušā vecumā.

Starp pusaudžu vecumā piedzīvotu seksuālu vardarbību un verbālo agresiju pieaugušā vecumā eksistē statistiski nozīmīga sakarība ($r_s = 0,14, p < 0,05$), kas nozīmē, jo lielāku seksuālo vardarbību cilvēks pieredzēja pusaudžu vecumā, jo verbāli agresīvāks viņš ir pieaugušā vecumā, kā arī pastāv statistiski nozīmīga sakarība starp pusaudžu vecumā piedzīvotu seksuālu vardarbību un naidīgumu ($r_s = 0,16, p < 0,05$), kas norāda uz to, ka, lielāku seksuālo vardarbību cilvēks pieredzēja pusaudžu vecumā, jo naidīgāks viņš ir pret apkārtējiem pieaugušā vecumā.

Datu analīze rāda, ka pastāv statistiski nozīmīga sakarība starp cita veida piedzīvotu vardarbību pusaudžu vecumā un fizisku agresiju pieaugušā vecumā ($r_s = 0,13$, $p < 0,05$), dusmām ($r_s = 0,19$, $p < 0,01$) un naidīgumu ($r_s = 0,23$, $p < 0,01$), kas norāda uz to, ka, jo cilvēks biežāk ir piedzīvojis cita veida vardarbību vai traumatiskus notikumus, jo fiziski agresīvāks, dusmīgāks un naidīgāks viņš ir pieaugušā vecumā.

8.tabula

Agresijas aptaujas un Traumatisko pagātnes notikumu aptauju pieaugušā vecuma apakšskalu kolerācijas heteroseksuālo respondentu izlasei (Spīrmena korelācijas koeficients) (N=219)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1.Fiziskā agresija	-								
2.Verbālā agresija	0,36**	-							
3.Dusmas	0,49**	0,39**	-						
4.Naidīgums	0,29**	0,20**	0,54**	-					
5.Emocionāla vardarbība	0,23**	0,08	0,22**	0,19**	-				
6.Fiziskas vardarbības liecinieks	0,12	0,08	0,04	0,13	0,42**	-			
7.Fiziska vardarbība	0,28**	0,13	0,17*	0,16*	0,43**	0,40**	-		
8.Seksuāla vardarbība	0,20**	0,18**	0,11	0,14*	0,31**	0,20**	0,39**	-	
9.Cita veida vardarbība	0,19**	0,07	0,15*	0,21**	0,51**	0,41**	0,45**	0,29**	-

n=219; * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Datu analīze atklāj, ka pastāv statistiski nozīmīga sakarība starp verbālo agresiju un fizisko agresiju ($r_s = 0,36$, $p < 0,01$), kas norāda, jo izteiktāka ir verbālā agresija, jo lielāka būs fiziskā agresija.

Starp dusmām un fizisku agresiju eksistē vidēji stipra korelācija, kas norāda – jo augstāks dusmu līmenis, jo izteiktāka fiziskā agresija ($r_s = 0,49$, $p < 0,01$), kā arī starp dusmām un verbālo agresiju ($r_s = 0,39$, $p < 0,01$), kas norāda – jo augstāks dusmu līmenis, jo lielāka verbālā agresija.

Datu analīze rāda, ka pastāv saistība starp naidīgumu un fizisku agresiju ($r_s = 0,29$, $p < 0,01$), naidīgumu ar verbālo agresiju ($r_s = 0,20$, $p < 0,01$), kā arī pastāv cieša korelācija starp naidīgumu un dusmām ($r_s = 0,54$, $p < 0,01$), kas norāda, ka cilvēks ar izteiktāku naidīgumu ir gan verbāli, gan fiziski agresīvāks, kā arī dusmīgāks.

Pastāv statistiski nozīmīga korelācija starp pieaugušā vecumā piedzīvoto emocionālo vardarbību un fizisku agresiju ($r_s = 0,23$, $p < 0,01$), dusmām ($r_s = 0,22$, $p < 0,01$), kā arī starp piedzīvoto emocionālo vardarbību un naidīgumu ($r_s = 0,19$, $p < 0,01$), kas norāda, ka pie lielākas emocionālas vardarbības, viņi biežāk izrāda fizisku agresiju un izjūt dusmas un naidīgumu pret apkārtējiem.

Starp piedzīvotu fizisku vardarbību pieaugušā vecumā un fiziskām agresijas izpausmēm ($r_s = 0,28$, $p < 0,01$) eksistē statistiski nozīmīga sakarība, kas nozīmē, jo vairāk cilvēks cieš no fiziskas vardarbības, jo fiziski agresīvāks viņš ir.

Statistiski nozīmīga korelācija pastāv arī starp pieaugušā vecumā piedzīvotu fizisku vardarbību un dusmām kā stāvokli ($r_s = 0,17$, $p < 0,05$), kā arī naidīgumu ($r_s = 0,16$, $p < 0,05$), kas norāda uz to, ka, jo vairāk cilvēks cieš no fiziskas vardarbības, jo spēcīgākas ir viņa dusmu izpausmes un naidīgums.

Starp pieaugušā vecumā piedzīvotu seksuālu vardarbību un fizisku agresiju ($r_s = 0,20$, $p < 0,01$), kā arī verbālo agresiju ($r_s = 0,18$, $p < 0,01$), eksistē statistiski nozīmīga sakarība, kas nozīmē, jo lielāku seksuālo vardarbību cilvēks pieredz, jo verbāli agresīvāks viņš ir, kā arī pastāv statistiski nozīmīga sakarība starp piedzīvotu seksuālu vardarbību un naidīgumu ($r_s = 0,14$, $p < 0,05$), kas norāda uz to, ka, jo lielāku seksuālo vardarbību cilvēks pieredz, jo naidīgāks viņš ir pret apkārtējiem.

Datu analīze rāda, ka pastāv statistiski nozīmīga sakarība starp cita veida piedzīvotu vardarbību un fizisku agresiju ($r_s = 0,19$, $p < 0,01$), dusmām ($r_s = 0,15$, $p < 0,05$) un naidīgumu ($r_s = 0,21$, $p < 0,01$), kas norāda uz to, ka, jo cilvēks biežāk piedzīvo cita veida vardarbību vai traumatiskus notikumus, jo fiziski agresīvāks, dusmīgāks un naidīgāks viņš ir.

Agresijas aptaujas un Traumatisko pagātnes notikumu aptauju pusaudžu vecuma apakšskalu kolerācijas LGBT+ respondentu izlasei (Spīrmena kolerācijas koeficients)

(N=80)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1.Fiziskā agresija	-								
2.Verbālā agresija	0,30**	-							
3.Dusmas	0,48**	0,26*	-						
4.Naidīgums	0,40**	0,19	0,39**	-					
5.Emocionāla vardarbība	0,09	0,11	0,23*	0,26*	-				
6.Fiziskas vardarbības liecinieks	0,05	0,06	0,00	-0,09	0,48**	-			
7.Fiziska vardarbība	0,21	0,11	0,00	0,08	0,51**	0,48**	-		
8.Seksuāla vardarbība	0,04	0,20	0,03	0,20	0,20**	0,10	0,21	-	
9.Cita veida vardarbība	0,16	0,15	-0,01	0,18	0,53**	0,55**	0,48**	0,12	-

n=80; *p<0,05 **p<0,01

Datu analīze atklāj, ka pastāv statistiski nozīmīga sakarība starp verbālo agresiju un fizisko agresiju ($r_s = 0,30$, $p < 0,01$), kas norāda, jo izteiktāka ir verbālā agresija, jo lielāka būs fiziskā agresija.

Starp dusmām un fizisku agresiju eksistē vidēji stipra korelācija, kas norāda – jo augstāks dusmu līmenis, jo izteiktāka fiziskā agresija ($r_s = 0,48$, $p < 0,01$), kā arī statistiski nozīmīga saistība ir starp dusmām un verbālo agresiju ($r_s = 0,26$, $p < 0,05$), kas norāda – jo augstāks dusmu līmenis, jo lielāka verbālā agresija.

Datu analīze rāda, ka pastāv saistība starp naidīgumu un fizisku agresiju ($r_s = 0,40$, $p < 0,01$), kā arī pastāv statistiski nozīmīga saistība starp naidīgumu un dusmām ($r_s = 0,39$, $p < 0,01$), kas norāda, ka cilvēks ar izteiktāku naidīgumu ir gan fiziski agresīvāks, kā arī dusmīgāks.

Pastāv statistiski nozīmīga korelācija starp pusaudžu vecumā piedzīvoto emocionālo vardarbību un dusmām ($r_s = 0,23$, $p < 0,05$), kā arī starp piedzīvoto emocionālo vardarbību un naidīgumu ($r_s = 0,26$, $p < 0,05$), kas norāda, ka pie lielākas pusaudžu vecumā piedzīvotas emocionālas vardarbības, cilvēki biežāk izjūt dusmas un naidīgumu pret apkārtējiem.

10.tabula

Agresijas aptaujas un Traumatisko pagātnes notikumu aptauju pieaugušā vecuma apakšskalu kolerācijas LGBT+ respondentu izlasei (Spīrmena korelācijas koeficients) (N=80)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1.Fiziskā agresija	-								
2.Verbālā agresija	0,30**	-							
3.Dusmas	0,48**	0,26*	-						
4.Naidīgums	0,40**	0,19	0,39**	-					
5.Emocionāla vardarbība	0,14	0,05	0,20	0,34**	-				
6.Fiziskas vardarbības liecinieks	0,04	0,01	-0,02	-0,02	0,38**	-			
7.Fiziska vardarbība	0,16	0,21	-0,12	0,06	0,30**	0,30**	-		
8.Seksuāla vardarbība	0,13	0,13	0,02	0,30**	0,45**	0,39**	0,49**	-	
9.Cita veida vardarbība	0,20	0,06	0,01	0,21	0,45**	0,48**	0,49**	0,46**	-

n=80; *p<0,05 **p<0,01

Datu analīze atklāj, ka pastāv statistiski nozīmīga sakarība starp verbālo agresiju un fizisko agresiju ($r_s = 0,30$, $p < 0,01$), kas norāda, jo izteiktāka ir verbālā agresija, jo lielāka ir fiziskā agresija.

Starp dusmām un fizisku agresiju eksistē vidēji stipra korelācija, kas norāda – jo augstāks dusmu līmenis, jo izteiktāka fiziskā agresija ($r_s = 0,48$, $p < 0,01$), kā arī starp dusmām un verbālo agresiju ($r_s = 0,26$, $p < 0,05$), kas norāda – jo augstāks dusmu līmenis, jo lielāka verbālā agresija.

Datu analīze rāda, ka pastāv saistība starp naidīgumu un fizisku agresiju ($r_s = 0,40$, $p < 0,01$), kā arī pastāv vidēji cieša korelācija starp naidīgumu un dusmām ($r_s = 0,39$, $p < 0,01$), kas norāda, ka cilvēks ar izteiktāku naidīgumu ir fiziski agresīvāks un dusmīgāks.

Pastāv statistiski nozīmīga korelācija starp pieaugušā vecumā piedzīvoto emocionālo vardarbību un naidīgumu ($r_s = 0,34$, $p < 0,01$), kas norāda, ka pie lielākas emocionālas vardarbības cilvēks izjūt naidīgumu pret apkārtējiem.

No Spīrmena korelācijas matricas redzams, ka pastāv statistiski nozīmīga sakarība starp piedzīvotu seksuālu vardarbību un naidīgumu ($r_s = 0,30$, $p < 0,01$), kas norāda uz to, ka, jo lielāku seksuālo vardarbību cilvēks pieredz, jo naidīgāks viņš ir pret apkārtējiem.

Pētījuma rezultāti uzrāda statistiski nozīmīgas korelācijas starp Traumatiskās pagātnes pieredzes (kā pusaudžu, tā arī pieaugušā vecumposma) un Agresijas aptaujas apakšskalu rādītājiem heteroseksuālajā izlasē, savukārt homoseksuālajā izlasē statistiski nozīmīga korelācija pastāv tikai starp Traumatiskās pagātnes pieredzes Emocionālās vardarbības apakšskalu un Agresijas aptaujas apakšskalām pusaudžu un pieaugušā vecumā. Tas norāda, ka LGBT+ izlasē kopumā nepastāv nozīmīgas saistības starp pusaudža un pieaugušā gados piedzīvoto vardarbību ar agresijas izpausmēm pieaugušā vecumā, savukārt, heteroseksuālajā izlasē kopumā pastāv vērā ņemama saistība starp pusaudža un pieaugušā gados piedzīvoto vardarbību ar agresijas izpausmēm pieaugušā vecumā.

DISKUSIJA

Viens no pētījuma jautājumiem bija noskaidrot, vai pastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp vardarbības un dusmu fiziskajām un verbālajām izpausmēm heteroseksuālās un homoseksuālās izlasēs. Uz šo pētījuma jautājumu iespējams atbildēt apstiprinoši. To apstiprina pētījumā iegūtie rezultāti, jo, kā redzams, fiziskā un verbālā agresija ir izteiktāka LGBT+ pārstāvjiem, kas varētu būt saistīta ar neapmierinātību pret sabiedrības nosodījumu par seksuālo orientāciju vai apspiestām emocijām, kas rezultējas, slēpjot savas attiecības.

Atbildot uz pētījuma jautājumu, vai pastāv statistiski nozīmīga atšķirība dusmām kā stāvoklim heteroseksuālās un homoseksuālās grupās, no iegūtajiem datiem iespējams secināt, ka dusmām kā stāvoklim nepastāv vērā ņemamas saistības starp izlasēm.

Analizējot iegūtos rezultātus, var secināt, ka LGBT+ izlases respondenti ir piedzīvojuši lielāku emocionālo vardarbību kā pusaudžu gados, tā pieaugušā vecumā, bet tas nav saistīts ar partnerattiecībām. Iespējams, to varētu saistīt ar augsto homofobijas līmeni Latvijā, jo kā zināms, Latvijā tikai neliela daļa sabiedrības atbalsta viendzimuma laulību legalizēšanu, kas skaidri parāda noraidošo un neiekļaujošo attieksmi pret LGBT+ pārstāvjiem.

Iegūtie rezultāti norāda, ka starp abām izlasēm nav vērā ņemamas atšķirības vardarbībai partnerattiecībās. Tas, iespējams, saistīts ar to, ka par emocionālo vardarbību joprojām tiek runāts salīdzinoši maz. Heteroseksuālas sievietes jūtās aizvien drošākas runāt par vardarbību partnerattiecībās, kā fizisku, tā arī emocionālu, jo jūt sabiedrības atbalstu un nosodījumu pret agresoru, savukārt, viendzimuma attiecībās joprojām, lielākoties, tiek slēptas sabiedrības nosodījuma dēļ, un cilvēki, kas ir šādās attiecībās bieži vien kaunas atzīt, ka tiek emocionāli vai fiziski iespaidoti. Kā arī, bieži vien, emocionālu vardarbību no viendzimuma partnera cilvēks neuzskata par vardarbību, bet par nesaskaņām attiecībās, neparedzot emocionālās vardarbības sekas – depresiju, trauksmainību, vēlmi paškaitēt.

Kā pētījuma vājo pusi var minēt mazo LGBT+ izlasi. Autors to skaidro ar grūtu LGBT+ kopienas sasniedzamību, kas varētu būt saistīta ar augsto homofobijas līmeni Latvijā. Lai gan anketa bija aizpildāma elektroniski, bija anonīma, tika ievietota Facebook LGBT+ kopienas pārstāvju slēgtās grupās, tika izplatīta sociālajā tīklā Twitter un to retvītoja liels skaits LGBT+ pārstāvju, to skaitā arī bijusī LR Iekšlietu ministre Marija Golubeva, tā nespēja sasniegt tik daudz

cilvēku, lai abās izlasēs būtu līdzīgs respondentu skaits. Izlašu nevienmērīgais sadalījums neļauj datiem parādīt iespējami īsto ainu, tādējādi pētījums nepietiekami reprezentē populāciju, bet atspoguļo problēmas tendences.

SECINĀJUMI

Pētījumā tika apskatīti trīs mainīgie lielumi – intīmajās partnerattiecībās piedzīvotā vardarbība, emocionālas un fiziskas vardarbības izpausmes un traumatisko pagātnes notikumu pieredze. Visi šie mainīgie lielumi tika apskatīti dalībnieku seksuālās orientācijas kontekstā, kuras tika sadalītas divās daļās – heteroseksuālā un homoseksuālā orientācija. Aplūkojot pētījuma rezultātus, iespējams secināt, ka mērķis ir sasniegts un ir rastas atbildes uz visiem trim pētījuma jautājumiem.

Uz pētījuma jautājumu, vai pastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp vardarbības un dusmu fiziskajām un verbālajām izpausmēm heteroseksuālās un homoseksuālās izlasēs, atbilde ir apstiprinoša – pētījumu rezultāti liecina, ka fiziskā agresija un verbāla agresija ir izteiktāka LGBT+ pārstāvjiem. Atsaucoties uz citu autoru veiktiem pētījumiem var secināt, ka cilvēki, kas pārstāv seksuālās minoritātes, biežāk tiek pakļauti vardarbībai (Bender, Lauritsen, 2021), kas varētu veicināt viņu pašu agresiju un tieksmi uz vardarbību.

Atbildot uz pētījuma jautājumu, vai pastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp dusmām kā stāvoklim heteroseksuālās un homoseksuālās izlasēs, jāsecina, ka šajā izlasē nepastāv statistiski nozīmīga atšķirība, kas rosina domāt par papildu pētījumu nepieciešamību un ieteikumu veikt līdzīgu pētījumu lielākās un vienmērīgākās izlasēs, jo iepriekš veiktie citu autoru pētījumi norāda, ka homoseksuāli orientētiem cilvēkiem ir augstāks dusmu līmenis, kas ir saistīts ar internalizētu homofobiju un bailēm no pret sevi vērstas vardarbības seksuālās orientācijas dēļ (Bybee, Sullivan, Zielonka, Moes, 2009), kā arī neapmierinātība, kas saistīta ar ierobežotām indivīda tiesībām, piemēram, viendzimuma laulību aizliegums, kas transformējas dusmās un naidīgumā pret tiem, kuru tiesības netiek ierobežotas (Caswell, 2013).

Pētījuma rezultāti uzrāda, ka LGBT+ izlases pārstāvji uzrāda augstākus fiziskās un verbālās agresijas rādītājus, kā arī biežāk piedzīvotu emocionālu vardarbību gan pusaudžu, gan pieaugušā vecumā. Rezultāti arī liecina, ka nepastāv vērā ņemamas atšķirības dusmu rādītājos, kā arī piedzīvotai vardarbībai partnerattiecībās starp izlasēm. Pētījuma rezultāti uzrāda statistiski nozīmīgas korelācijas starp Traumatiskās pagātnes pieredzes (kā pusaudžu, tā arī pieaugušā vecumposma) un Agresijas aptaujas apakšskalū rādītājiem heteroseksuālajā izlasē, savukārt homoseksuālajā izlasē statistiski nozīmīga korelācija pastāv tikai starp Traumatiskās pagātnes

pieredzes Emocionālās vardarbības apakškalu un Agresijas aptaujas apakšskalām pusaudžu un pieaugušā vecumā. Ņemot vērā nevienmērīgo izlašu sadalījumu, rezultāti nepietiekami reprezentē populāciju, bet atspoguļo problēmas tendences, tāpēc būtu lietderīgi veikt papildus pētījumu ar vienmērīgākām izlasēm.

Pētījuma ierobežojumi un ieteikumi tālākai pētniecībai –

1. Būtu ieteicams veidot lielākas un viendabīgākas izlases, jo šīs izlases ir nepietiekama, lai rezultāts būtu attiecināms uz populāciju;
2. Veicot pētījumu par intīmo partneru vardarbību, respondentam, kurš, kā savu seksuālo orientāciju min biseksualitāti, lūgt precizēt, par kura dzimuma partneri viņš sniedz atbildes. Tas palīdzētu noskaidrot aktuālākus datus par vardarbību heteroseksuālās un homoseksuālās attiecībās.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Andrews, R. A. (2020). The influence of trauma: Examining the relationship between childhood traumatic experiences and violent offenses among incarcerated males (Order No. 27832573). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2404285874).

Averill, J.R. (1983) Studies on anger and aggression: implications for theories of emotion. *Am Psychol*, 38: 1145-60

Badenes-Ribera L., Bonilla-Campos A., Frias-Navarro D., Pons-Salvador G., Montere-i-Bort H. Intimate Partner Violence in Self-Identified Lesbians: A Systematic Review of Its Prevalence and Correlates. *TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE* 2016, Vol. 17(3) 284-297

Beydoun, H. A., Beydoun, M. A., Kaufman, J. S., Lo, B., & Zonderman, A. B. (2012). Intimate partner violence against adult women and its association with major depressive disorder, depressive symptoms and postpartum depression: A systematic review and meta-analysis. *Social Science & Medicine*, 75(6), 959–975. doi:10.1016/j.socscimed.2012.04.025

Bender, A.K, Lauritsen. J.L. (2021). Violent Victimization Among Lesbian, Gay, and Bisexual Populations in the United States: Findings From the National Crime Victimization Survey, 2017-2018. *Am J Public Health*. 2021 Feb;111(2):318-326. doi: 10.2105/AJPH.2020.306017. Epub 2020 Dec 22. Erratum in: *Am J Public Health*. 2021 Jul;111(7):e5. PMID: 33351656; PMCID: PMC7811079.

Berkowitz, L. (1989). Frustration-aggression hypothesis: Examination and reformulation. *Psychological Bulletin*, 106(1), 59–73. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.106.1.59>

Biden, J.R. (1993). Violence against women, the congressional response. *Am Psychol*; 48:1059–61.

Bybee, J. A., Sullivan, E. L., Zielonka, E., & Moes, E. (2009). Are gay men in worse mental health than heterosexual men? The role of age, shame and guilt, and coming-out. *Journal of Adult Development*, 16(3), 144–154.

Boerner, M., Joseph, S., and Murphy, D. (2017). Reports of post-traumatic growth and well-being: moderating effect of defense style. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 36(9), 723-737

Boman P (2003) Gender differences in school anger. *Int Educ J*. 4: 71-7.

Bondu, R., & Richter, P. (2016). Linking forms and functions of aggression in adults to justice and rejection sensitivity. *Psychology of Violence*, 6(2), 292-302.

Boon, S., D., Alibhai, A., M., & Deveau., V., L. (2011). Reflections on the Costs and Benefits of Exacting Revenge in Romantic Relationships. *Canadian Journal of Behavioural Science*. 43, 2, 128-137.

Brezina, T., Piquero, A.R., Mozerolle, P. (2001) Student anger and aggressive behavior in school: An initial test of Agnew's macro-level strain theory. *J Res Crime Delinq*. 38: 362-86.

Brosi, M. W., & Rolling, E. S. (2010). A narrative journey for intimate partner violence: From victim to survivor. *The American Journal of Family Therapy*, 38(3), 237–250.
doi:10.1080/01926180902961761

Buss, A. H. (1961). *The psychology of aggression*. John Wiley & Sons Inc. <https://doi.org/10.1037/11160-000>

Campano JP, Munakata T (2004) Anger and aggression among Filipino students. *Adolescence*, 39(156): 757-64.

Caswell, Timothy Andrew, "The Harm of Influence: When Exposure to Homosexuality Elicits Anger and Punishment Tendencies" (2013). *Graduate Theses and Dissertations*.

Clore, G. L., & Centerbar, D. B. (2004). Analyzing anger: how to make people mad. *Emotion*, 4(2), 139-144; discussion 151-135.

Csibi, S., & Csibi, M. (2011). Study of aggression related to coping, self-appreciation and social support among adolescents. *Nordic Psychology*, 63(4), 35-55.

Devries, K. M., Mak, J. Y., Bacchus, L. J., Child, J. C., Falder, G., Petzold, M., Watts, C. H. (2013). Intimate partner violence and incident depressive symptoms and suicide attempts: A systematic review of longitudinal studies. *PLoS Medicine*, 10(5), e1001439.

Dillon, G., Hussain, R., Loxton, D., & Rahman, S. (2013). Mental and physical health and intimate partner violence against women: A review of the literature. *International Journal of Family Medicine*, 2013 doi:10.1155/2013/313909

Dwyer, K. (1998). *Early warnings, timely response: A guide to safe schools*. Washington, DC: U. S. Department of Education.

Eiropas Parlaments, 2019. Eiropas Barometra speciālaptauja Nr. 91.1. Aptauja tuvāk pilsoņiem, tuvāk vēlēšanām. Iegūts no: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2019/closer-to-the-citizens-closer-to-the-ballot/executive-summary/lv-eurobarometer-2019-executive-summary.pdf>

Eiropas Parlaments. 2016. Eiropas Parlamenta rezolūcija par homofobiju Eiropā. Iegūts no: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+P6-RC-2006-0025+0+DOC+XML+V0//LV>

Fergusson, D.M., Geraldine, F.H., McLeod, L., & Horwood, J. (2013) Childhood sexual abuse and adult developmental outcome: Findings from a 30-year longitudinal study in New Zealand. *Child Abuse & Neglect*, 37, 664-674.

Fernandez, E., & Johnson, S.L. (2016). Anger in psychological disorders: Prevalence, presentation, etiology and prognostic implications. *Clinical Psychology Review*, 46, 124-135.

Fernandez, E., Arevalo, I., Vargas, R. & Torralba, A. (2014) Norms for Five Parameters of Anger: How Do Incarcerated Adults Differ From the Community?, *International Journal of Forensic Mental Health*, 13:1, 18-24, DOI: 10.1080/14999013.2014.889256

Ferraro, K., & Nuriddin, T. (2006). Psychological distress and mortality: Are women more vulnerable? *Journal of Health and Social behavior*, 47(3), 227-241.

Ferraro, K.F., Nuriddin, T.A. (2006). Psychological distress and mortality: are women more vulnerable? *J Health Soc Behav.*; 47(3):227-41. doi: 10.1177/002214650604700303. PMID: 17066774; PMCID: PMC2637996.

Fitzgibbons, R. P. (1986). The cognitive and emotive uses of forgiveness in the treatment of anger. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training* Vol 23(4) Win 1986, 629-633.

Furlong, J.M., Smith, C.D. (1994) *Anger, hostility and aggression*. U.S.A: CPPC.

Gaitniece-Putāne, A. (2008). Agresijas, emocionālā intelekta un stoicisma saistība 20-25 un 30-35 gadus veciem respondentiem. *Latvijas Universitātes Raksti*, 742, 7-28.

Gharaibeh, M. & Oweis, A. (2009). Why Do Jordanian Women Stay in an Abusive Relationship: Implications for Health and Social Well-Being. *Journal of nursing scholarship : an official publication of Sigma Theta Tau International Honor Society of Nursing / Sigma Theta Tau*. 41. 376-84. 10.1111/j.1547-5069.2009.01305.x.

Gharaibeh, M., & Oweis, A. (2009). Why Do Jordanian Women Stay in an Abusive Relationship : Implications for Health and Social Well-Being. *Journal of Nursing Scholarship*, 4, 376-384.

Hamdan-Mansour, A.M., Dardas, L.A., Nawafleh, H., & Abu-Asba, M.H. (2012). Psychosocial predictors of anger among university students. *Children and Youth Services Review*, 34, 474-479.

Hou, W. L., Ko, N. Y., & Shu, B. C. (2013). Recovery Experiences of Taiwanese Women After Terminating Abusive Relationships: A Phenomenology Study. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(1), 157-175.

Jones, L., Hughes, M., & Unterstaller, U. (2001). Post-traumatic stress disorder (PTSD) in victims of domestic violence: A review of the research. *Trauma, Violence, & Abuse*, 2(2), 99–119. doi:10.1177/1524838001002002001

Klostermann K., Kelley M.L., Milletich R.J., Mignone T. Alcoholism and partner aggression among gay and lesbian couples. *Aggression and Violent Behavior*. Volume 16, Issue 2, March–April 2011, Pages 115-119

Koss, M.P., Heslet, L. (1992). Somatic consequences of violence against women. *Arch Fam Med*; 1:53–9.

Krahe, B. (2001). *The Social Psychology of Aggression* (1st ed.). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781315804521>

Kuyper, L. and Fokkema, T. (2011) Minority Stress and Mental Health among Dutch LGBs: Examination of Differences between Sex and Sexual Orientation. *Journal of Counseling Psychology*, 58, 222-233. <https://doi.org/10.1037/a0022688>

Kurdek, L.A. (1988). Perceived social support in gays and lesbians in cohabitating relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 504–509.

Kurdek, L.A. (2006). Differences between partners from heterosexual, gay, and lesbian cohabiting couples. *Journal of Marriage and Family*, 68, 509–528

Larson, J. (2008). Angry and aggressive students. *Education Digest: Essential Readings Condensed for Quick Review*, 73: 48-52.

Lock, J., Kleis, B. (1998). Origins of Homophobia in Males: Psychosexual Vulnerabilities and Defence Development. *American Journal of Psychotherapy*. 52(4), 425–436.

Lohr, J. M., Olatunji, B. O., Baumeister, R. F., and Bushman, B. J. (2007). The psychology of anger venting and empirically supported alternatives that do no harm. *The Scientific Review of Mental Health Practice: Objective Investigations of Controversial and Unorthodox Claims in Clinical Psychology, Psychiatry, and Social Work* 5 53-64.

Longobardi, C., & Badenes-Ribera, L. (2017). Intimate partner violence in same-sex relationships and the role of sexual minority stressors: A systematic review of the past 10 years. *Journal of Child and Family Studies*, 2039-2049.

Marshall, A., D., Jones, D., E., & Feinberg, M., E. (2011). Enduring Vulnerabilities, Relationship Attributions, and Couple Conflict: An Integrative Model of the Occurrence and Frequency of Intimate Partner Violence. *Journal of Family Psychology*. 25, 5, 709-718.

Mason, T. B., Lewis, R. J., Milletich, R. J., Kelley, M. L., Minifie, J. B., & Derlega, V. J. (2014). Psychological aggression in lesbian, gay, and bisexual individuals' intimate relationships: A review of prevalence, correlates, and measurement issues. *Aggression and Violent Behavior*, 19(3), 219–234. doi:10.1016/j.avb.2014.04.001

McLaughlin, J., O'Carroll, R. E., & O'Connor, R. C. (2012). Intimate partner abuse and suicidality: A systematic review. *Clinical Psychology Review*, 32(8), 677–689. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.cpr.2012.08.002

Milligan, R. J., & Waller, G. (2001). Anger and impulsivity in non-clinical women. *Personality and Individual Differences*, 30(6), 1073-1078.

Nickel, M.K., Nickel, C., Leoberich, P., Tritt, K., Mitterlehner, F.O., Lahmann, C., Rother, W., & Loew, T. (2005). Aggressive female youth benefit from outpatient family therapy: A randomized, prospective, controlled trial. *Pediatric international*, 47, 167-171.

Novaco, R.W. (2000). Anger. *Encyclopedia of Psychology*, AE Kazdin (Ed), Washington DC. American Psychological Association and Oxford University Press, s. 170–4

O'Cleirigh, C., Magidson, J., Skeer, M., Mayer, K. & Safren, S. (2014). Prevalence of Psychiatric and Substance Abuse Symptomatology Among HIV-Infected Gay and Bisexual Men in HIV Primary Care. *Psychosomatics*. 56. 10.1016/j.psych.2014.08.004.

Oringher, J., & Samuelson, K. W. (2011). Intimate partner violence and the role of masculinity in male same-sex relationships. *Traumatology*, 17(2), 68-74.

Pechorro, P., Barroso, R., Poiares, C., Oliveira, J.P., & Torrealday, O. (2016). Validation of the Buss-Perry Aggression Questionnaire - Short Form among Portuguese juvenile delinquents. *International Journal of Law and Psychiatry*, 44, 75-80.

Pickles, A., Aglan, A., Collishaw, S., Messer, J., Rutter, M., & Maughan, B. (2010). Predictors of suicidality across life span: The Isle of Wight study. *Psychological Medicine*, 40, 1453-1466

Poudžiunas, I. (2011). Dusmas un agresija vardarbību pārcietušiem jauniešiem un dusmu pārvaldīšanas programmas efektivitāte. Npublicēts promocijas darbs, Rīga: Latvijas Universitāte.

Ramirez, J. M. (2006). Relationship between the brain and aggression. *Neurosci Biobehav Rev*, 30(3), 273-275.

Ramirez, J.M., & Andreu, J.M. (2006). Aggression, and some related psychological constructs (anger, hostility, and impulsivity). Some comments from a research project. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 30, 276-291.

Reinecke, M., Dattilio, F., & Freeman, A. (2003). *Cognitive Therapy with Children and Adolescents: A Casebook for Clinical Practice*.

Reinecke, M.A., Dattilio, F.M., & Freeman, A. (2003) *Cognitive therapy with children and adolescents a casebook for clinical practice. (Second Edition)*. The Guilford Press, New York.

Resnick, S.A., Acierno, R., Kilpatrick, D. (1997). Health impact of interpersonal violence 2: Medical and mental health outcomes. *Behav Med*;23:65–78.

Roberton, T., Daffern, M., & Bucks, R.S., (2015). Beyond anger control: Difficulty attending to emotions also predicts aggression in offenders. *Psychology of Violence*, 5(1), 74-83.

Rozentāle, L. (2021). Partnerattiecības un homofobija: tiesiskās problēmas Latvijas republikā. *Socrates: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls = Rīga Stradiņš University Faculty of Law Electronic Scientific Journal of Law*. Rīga: RSU, 2021, Nr. 1 (19). 166.–177. lpp.

Scherer, K. R. (2001). Appraisal considered as process of multi-level sequential checking. In K. R. Scherer, A. Schorr & T. Johnstone (Eds.), *Appraisal processes in emotion*

Scherer, K. R., & Wallbott, H. G. (1994). Evidence for the universality and cultural variation of differential emotional response patterns. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(1), 55-65.

Senter, K. E., & Caldwell, K. (2002). Spirituality and the maintenance of change: A phenomenological study of women who leave abusive relationships. *Contemporary Family Therapy*, 24(4), 543–564. doi:10.1023/A:1021269028756

Sergeant, M.J.T., Dickins, T.E., Davies M.N.O., & Griffiths, M.D. (2006). Aggression, empathy and sexual orientation in males. *Personality and Individual Differences* 40; 475–486

Sergeant, Mark J.T., Dickins, Thomas E., Davies, M. & Griffiths, M.D. 2006. Aggression, empathy and sexual orientation in males. *Personality and Individual Differences*. 40 (3), pp. 475-486.

Simonsen, G., Blazina, C., & Watkins Jr., C. E. (2000). Gender role conflict and psychological well-being among gay men. *Journal of Counseling Psychology*, 47(1), 85-89.

Smith, D.C., Furlong, M.J. (1998) Introduction to the special issue: Addressing youth anger and aggression in school settings. *Psychol Sch*. 35 : 201-3.

Stewart, J.L., Levin-Silton, R., Sass, S.M., Heller, W., & Miller, G.A. (2008). Anger style, psychopathology, and regional brain activity. *Emotion*, 8(5), 701-713.

Sukhodolsky, D. G., Golub, A., & Cromwell, E. N. (2001). Development and validation of the anger rumination scale. *Personality and Individual Differences*, 31(5), 689.

Sutherland C, Bybee D. (1998). The long-term effects of battering on women's health. *Womens Health*;4:41–70.

Taylor, S. (2012). Transformation through suffering: a study of individuals who have experienced positive psychological transformation following periods of intense turmoil. *Journal of Humanistic Psychology*. Sage. 52(1), 30-52

Tjaden, P., & Thoennes, N. (1998). Prevalence, incidence, and consequences of violence against women: Findings from the National Violence Against Women Survey. National Institute of Justice and Centers for Disease Control and Prevention Research in Brief whole number.

Tjaden, P., & Thoennes, N. (2000). Extent, nature, and consequences of intimate partner violence: Findings from the National Violence Against Women Survey. Washington, DC: U.S. Department of Justice.

Walters, M.L., Chen J., & Breiding, M.J. (2013). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010 Findings on Victimization by Sexual Orientation*. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.

White, J.R., Freeman, A.S. (2000) *Cognitive-behavioral group therapy for specific problems and populations*. Washington DC: American Psychological Association.

Williams, M.T., Printz, D.M.B., & DeLapp, R.C.T. (2018, October 1). *Assessing Racial Trauma With the Trauma Symptoms of Discrimination Scale*. *Psychology of Violence*. Advanced online publication.

Williamson, I. R. (2000). *Internalized homophobia and health issues affecting lesbians and gay men*. *Health Education Research*. 15(1), 97–107.

Willis, C.R. (2016). *Childhood physical abuse as a risk factor for adulthood aggression*. ProQuest, Lamar University - Beaumont, Dissertations Publishing, 1-88.